

Rahvusvaheline Valuutafond
Eesti Vabariik - 2010. aasta artikkel IV konsultatsioon
RVFi delegatsiooni lõplik avaldus

Tallinn, 13. detsember 2010

1. Eesti suured jõupingutused ühinemiseks euroalaga 1. jaanuaril 2011 on vilja kandnud. Euro kasutuselevõtuga kulmineerub 18 aastat valuutakomitee süsteemi järgimist, millega on kaasnenud kõigutamatu sirgeseljalisus eelarvepoliitika vallas, mistõttu oli eelarve enne kriisi järjepidevalt ülejäägis. Peale selle on kiiduväärt, et ametivõimud jätkasid visa püüdlemist Maastrichti kriteeriumide täitmise suunas ka 2009. aastal ELi ühe raskeima majanduslanguse kontekstis. Eesti 2010. aasta eelarvepuudujääk jääb vabalt allapoole Maastrichti kehtestatud piirmäära, tänu millele on Eesti üks kahest ELi liikmesriigist, mille suhtes pole algatatud ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlust.

2. Inflatsiooniüllatustele vaatamata jätkab majanduskasv ekspordi toel taastumist. Vaadates, mis on viimasel ajal toimunud Eesti peamiste kaubanduspartnerite majanduses, võib oodata, et eksport jätkab majandustegevuse elavdamist ka 2011. aastal. Kuna sisenõudlust hoiab tagasi eraisikute suur võlakoores, reaaltulu aeglane kasv ja kahekohaline tööpuuduse määr, jääb kasv alla buumiaastate keskmisele tasemele. Tööpuuduse vähenemist takistavad tõenäoliselt oskuste mittevastavus nõuetele ja tööjõu väike liikuvus. Ootuste kohaselt suureneb inflatsioon 2011. aastal veelgi, sest ehkki reguleeritud hindade tõusu mõju kahaneb, on tugevalt tuntav toiduainete ja kütuse kallinemine maailmaturul. Alusinflatsioon jääb terve järgmise aasta jooksul vaoshoituks. Kuigi hiljutised palgakergitused ei ole senini kasumlikkusele halvasti mõjunud, tuleb neil sellegipoolest silm hoolikalt peal hoida. Selle põhjuseks on kiire kasvu aastail nõrgenenud hinna- ja kulutaseme konkurentsivõimelisus, majanduse madalseis ja suur tööpuudus.

3. Tundub, et 2010. aasta lõpus valitsevad majanduskasvu väljavaate suhtes pigem langusriskid, ehkki välistada ei saa ka positiivseid üllatusi. Kiirem majanduskasv on võimalik siis, kui riigi kaubanduspartnerite majandusaktiivsuse elavnemine jätkub, kuid sellisel juhul võivad teatud sektorites ilmnedä tööturu piirangutega seotud palgasurved. Kasvu aeglustumise oht on aga suurenenud, eriti arvestades ebakindluse taassüvenemist üleilmsetel finants- ja riigivõlakirjaturgudel ja uue majanduslanguse ohu tõenäosust maailmas. Lisaks otsesele, kaubandusega seotud mõjule võib heitlik kasv või suure tööpuuduse püsijäämine muudel põhjustel viia uute halbade laenude tekkeni. See kahjustaks pankade valmidust laenata ja selle abil majandust toetada. Kui välismaised emapangad siiski satuvad silmitsi nende vähetõenäoliste ohtudega, on võimalik, et sellest tulenev ebasoodne mõju kandub üle ka Eestile.

Selle taustal seisab Eesti ees kolm suuremat proovikivi, mis tuleb kestliku kasvu säilitamiseks ületada:

Eelarve konsolideerimise tagamine ja vastutsüklilise eelarvepoliitika kehtestamine

4. Hoolimata sellest, et ees on valimiste aasta, hoiab 2011. aasta eelarve kulutusi tugevalt ohjes, seades samas sihiks investeringud ja kaitstes sotsiaalkulutusi. Riigi halduskulud külmuta-

takse 2010. aasta tasemel ja tegevuskulud jäävad enam-vähem samaks. Siiski – sotsiaalkulutused, sh pensionifondi tehtavate maksete osaline taastamine, moodustavad kuludest ligikaudu 30%. Ühekordsete tulumeetmete aegumise tõttu kasvab veidi 2011. aasta eelarve puudujääk.

5. **Eesti eelarvedistsipliini tagamiseks on äärmiselt oluline hoida kinni valitsussektori eelarve 2011. aasta puudujäägi eesmärgist.** See tõestaks taas, et ametivõimud on pühendunud makromajanduse mõistlikule juhtimisele ja eesmärgi saavutamine suurendaks Eesti usaldusväarsust tema esimesel euroala-aastal veelgi. Kui aga langusriskid peaksid siiski materialiseeruma, võimaldavad valitsussektori madal võlakoormus ja eelarvepuhvid automaatsetel stabilisaatoritel toimida kuni Maastrichti kriteeriumidega sätestatud piirini. Tulude üllatusliku kasvu puhul peab aga rangelt järgima kulupiiranguid ja hoiduma protsüklilisest eelarvepoliitikast, erinevalt kiire kasvu aastatest.

6. Ametivõimude keskmise aja eesmärk taastada eelarvetasakaal on eelarvepoliitika loomulik etalon. Lisaks sellele, et antud eesmärk vastab ELis kehtestatud kohustustele ja tagab eelarve kestlikkuse, kindlustab see ka eelarvepuhvrid (mis mängisid kriitilise tähtsusega rolli üleilmse finantskriisi kontekstis), mis tugevdavad Eesti valmisolekut saada hakkama šokkidega.

7. Ehkki kulusurved jäävad püsima, on eelarvetasakaalu saavutamine laias laastus võimalik. Selleks tuleb kulutused pärast inflatsiooni maha arvamist muutumatuks jätta. 2009. aasta suuri kulukärpeid, piiratud sotsiaaltoetusi ja majanduskasvu taastumist arvesse võttes ei saa vältida nõudmisi, et kulusid tuleb suurendada. Kui vaja, siis peaks tasakaalustavad meetmed keskendumisele pigem tulude poolele. Mõelda tuleks käibe-, keskkonna- ja kinnisvaramaksu tõstmisele. Neid meetmeid saaks kasutada ka tööjõumaksude lõhe soovitud kahandamise rahastamiseks. Samas ei tohiks kalduda kõrvale kulutuste tõhustamise teelt. Igal juhul peaks eelarve kohandamise kiirus peegeldama tsüklilisi ja keskmise aja sündmusi ega tohiks kahjustada haridus- ja investeringukulusid.

8. Terviklik keskmise aja eelarvepoliitika raamistik toetaks konsolideerimist ja tõrjuks kaastsüklilist eelarvepoliitikat. Rahvusvaheline kogemus on näidanud, et taoline raamistik (mis sisaldab mitmeaastaseid kululimiite ja keskmise aja puudujäägieesmäärke) väldib buumi ajal järgitud protsüklilist poliitikat. Raamistikuni jõudmiseks tuleb rangelt kinni pidada kulupiirangutest – ei mingeid laiendavaid lisaelarveid – ja lasta eelarvetulemustel kohaneda tsükliliste tingimustega. Eesti eeliseks sellise raamistiku kohaldamisel on riigi tugevad eelarvetraditsioonid ja suhteliselt väike kohandumisvajadus. Raskused võivad aga tekkida tsükliliste trendide ära tundmisel, eriti sissetulekute ühildumise protsessi ajal.

9. Raamistik peaks peegeldama Eesti eelarveolukorda. Euroopa Liidu kontekstis on arutlusel olnud erinevad eelarveraamistikud, kuid Eestis sõltub raamistiku edu selle lihtsusest ja läbipaistvusest, mis on vajalikud arusaadavuse, kontrolli ja vastutuse seisukohalt. Selle usaldusväarsust saab tugevdada jättes välja tsüklilise iseloomuga kulutused (nt töötushüvitis) ja ELi tõukefondidega seotud raskesti prognoositavad kulutused. Tegelema peab ka eriotstarbeliste kulutustega, mille osakaal on kõrge ja mis teevad kulutuste kontrollimise keerulisemaks. Valitsussektori tasemel võib

osutada vajalikuks vaadata üle valitsustasemetel vahelised eelarvekokkulepped ja kontrollimehhanismid. Kohalike omavalitsuste finantsjuhtimise seadus on samm selles suunas.

Majanduse taastamise rahastamine ja finantssektori vastupidavuse säilitamine

10. Eestis tegutsevad ja peamiselt Põhjamaade omandusse kuuluvad pangad on seni kriisi tingimustes üsna edukalt hakkama saanud. Halbade laenude osakaalu suurenemist on talitsenud laenuitingimuste karmistamine enne üleilmset kriisi, madalad ja veelgi langevad intressimäärad ning laenajate tagasimaksegraafikute ülevaatamine. Laenukitsikust on suudetud vältida ja praegu on näha ka märke laenuitingimuste leevenemisest. Kinnisvarahinnad on hakanud madalseisust püsima, kuid jäävad siiski kõvasti alla kriisieelsele tippasemele. Samal ajal on pangad säilitanud kapitaliseerituse kõrge taseme, mida on soodustanud kapitali suurendamine ja varade vähendamine. Nii kodu- kui ka välismaiste ametivõimude poolt läbi viidud pankade tugevustestid näitavad, et nii kodu- kui ka välismaised pangad on piisavalt vastupidavad, et saada hakkama tekkivate laenu-riskidega. Sellele vaatamata on emapankade kodumaades alles jäetud ulatuslikud võlatagamis- ja rekapitaliseerimispaketid, mis kriisi ajal koostati.

11. **Euroalaga ühinemine kahandab finantssektori riske veelgi, kuid tugevnenud pinged üleilmsetel finantsturgudel ja kohaliku laenukriisi järelmõjud tähendavad seda, et valvsust ei tohi kaotada. Seetõttu on vajalik tagada:**

- et vajalikud likviidsus- ja tagatissüsteemid ja protseduurid oleksid töövalmis, nii et kõik pangad saaks 1. jaanuarist 2011 hõlpsasti sooritada likviidsuse tagamise tehinguid. Eesti Pank ja suuremad pangad on selles mõttes suuri edusamme teinud, kuid täieliku valmisoleku peaks saavutama kõik pangad;
- koostöös järelevalvajatega, et pankade talitluspidevusplaanid jääksid jõusse, sest kohustusliku reservi madalam määr vähendab olemasolevaid puhvreid ja Põhjamaad lõpetavad 2011. aastal riigigarantiide pakkumise. Emapangad kuuluvad nende hulka, kelle bilansis tähtaegade ebakõlad ja sõltuvus hulgirahastamisest on kõige suuremad.
- et laenumaksegraafikute ülevaatamise, suhteliselt mittelikviidse kinnisvaraturu ja suure hulga negatiivse puhasväärtusega eluasemelaenude taustal jääksid suureks nii eraldised võimalike laenukahjumite katteks kui ka kapitaliseeritus. Soovitame ametivõimudel haavatavuste hindamiseks tugevustestide läbiviimist jätkata.

12. **Järgmistel aastatel ei lase valvsusel vaibuda ka seaduste ja regulatiivsete muudatuste tegemine nii kodu- kui ka välismaal.** Finantsstabiilsust peaks tugevdama Basel 3 nõuded, pangamaksud, mis emapankadele kodumaal kehtestatakse ja Eesti pankade suuremad osamaksud hoiuste tagamise skeemi rahastamiseks. Uuesti surve alla sattunud finantssektor võib aga hakata võtma mõttetuid riske või tegelema regulatiivse arbitraažiga. Sellisel juhul on ülioluline olla valmis kiiresti kohaldama vastavaid meetmeid. Eesti uus võlakaitse seadus ja pankrotiperioodi lühendamine aitavad vältida liigse võlakoormuse negatiivset mõju. Sellegipoolest ei tohi nende kohaldamine õhnestada finantsvahendust ega kahjustada usaldusväärset reeglitel põhinevat süsteemi. Seadus rõhutab

õigustatult kohtuväliste kokkulepete olulisust, kuid selles ette nähtud protseduurid võivad siiski üle koormata kohtusüsteemi, mille panus on kogu protsessis keskse tähtsusega. Seaduse kohaldamise jälgimise ja hiljuti vastu võetud saneerimisseaduse rakendamise kogemuste põhjal tuleb lähitulevikus üle vaadata maksejõuetusraamistik.

13. Kuna Eesti ja Põhjamaade finantssüsteemid on tihedalt lõimunud, tuleb jätkata tõhusate piiriüleste ja riiklike kriisiohjemehhanismide välja töötamist. Hetkel parlamendis arutlusel olev seadustepakett võib siinkohal abiks olla, sest see lubab natsionaliseerimist ja hoiuste tagamise skeemi kooskõlla viimist ELi direktiividega. Siiski ei kao vajadus veelgi suurendada ametivõimude volitusi (nt tagada resolutsiooniotsuste tagasipööramatus) ja laiendada olemasolevaid instrumente emapankade päritolumaa järelevalveasutustega koostööd tehes (nt volitused kiiresti, ilma kolmandate osapoolte nõusolekuta, varasid siirata). 2010. aastal Põhja- ja Baltimaade vahel sõlmitud vastastikuse mõistmise memorandum, mis käsitleb kriisiohjet, on piiriülese koostöö seisukohast teed rajav samm ja annab ideaalse võimaluse leida takistused ja pakkuda ühiseid lahendusi kooskõlastatud otsustusprotsesside ja pankade kriisihaldusraamistiku tarbeks. Täpsemalt öeldes on nimetatud raamistik, mis sisaldab ennetavaid kriteeriume kriisikoorma jagamiseks, soovitatav teistelegi. Sellises piiriülese koostöö kontekstis võiksid ametivõimud mõelda ka eelrahastatud kriisihaldusfondi loomisele.

Potentsiaalsete ressursside täielik kasutamine ja konkurentsivõime taastamine

14. Eesti potentsiaali täielikuks rakendamiseks tuleb kasutusele võtta riigi kõik ressursid ja jätkata tootlikkuse ja konkurentsivõime suurendamist. Tsüklilisuse vaatepunktist tundub, et buumi põhjustatud lõhe reaalsalga ja tootlikkuse vahel tõmbub koomale. Pikaajalisi eesmärgi käsitletakse põhjalikult konkurentsistrateegias „Eesti 2020“. Lisaks sellele, et need eesmärgid kindlustavad Eesti stabiilse makromajandusliku ja ärisõbraliku keskkonna, mida toetab paindlik tööjõuturg, näevad need ette ka ressursside ümber jaotamist avatud sektorisse. Ehitussektori buumi tulemusena tekkinud oskuste lahknevuse probleemi lahendamise võti on Eesti aktiivne tööturupoliitika, mis on suunatud sellele, et töölised omandaks oskused, mis vastavad tööandjate vajadustele. Ametivõimud on selle eesmärgi saavutamiseks suurendanud haridusele ja väljaõppele (k.a tööpraktika, katseprojektid, ärialustamistoetus) suunatud ressursse. Lisaks on nad püüdnud olemasolevate meetmete jäikust vähendada. Vajadus nende tõhusust hinnata ei kao. Nii aktiivse tööturustrateegia kui ka kutsehariduse ja kolmanda taseme hariduse vallas tuleb ära kasutada erinevate programmide sünergia ja võimalik tõhususe kasv. Soov tootlikkust ja konkurentsivõimet suurendada nõuab häid tehnoloogilisi teadmisi ja kvaliteeti. Siin on ametivõimud suurendanud kulutusi uurimus- ja arendustööle ja soodustanud selle valdkonna rahastamist. ELi tõukefondide kasutamine elukestva õppe toetamiseks ja vajaliku infrastruktuuri parendamine võivad samuti toetada inimkapitali kestlikku arengut, suurendada tööjõu liikuvust (sh ka geograafilist) ja rajada kindla aluspinna elustandardi tõstmiseks.

*****

Me täname Eesti ametivõime külalislahkuse ning avameelsete ja viljakate arutelude eest.